

[4002] – 133

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SK - 3 : SANSKRIT (New Course)
(2008 Pattern)
Group A – Sāhitya
अभिज्ञानशाकुन्तलम्

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- 1) सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं
मलिनमपि हिमांशोर्लक्ष्म लक्ष्मीं तनोति ।
इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी
किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ॥
- 2) अध्याक्रान्ता वसतिरमुनाप्याश्रमे सर्वभोग्ये
रक्षायोगादयमपि तपः प्रत्यहं संचिनोति ।
अस्यापि द्यां स्पृशति वशिनश्चारणद्वन्द्वगीतः
पुण्यः शब्दो मुनिरिति मुहुः केवलं राजपूर्वः ॥
- 3) पृष्टा जनेन समदुःख सुखेन बाला
नेयं न वक्ष्यति मनोगतमाधिहेतुम् ।
दृष्टो विवृत्य बहुशोऽप्यनया सतृष्ण
मत्रान्तरे श्रवणकातरतां गतोऽस्मि ॥
- 4) त्वमर्हतां प्राग्रसरः स्मृतोऽसि नः
शकुन्तला मूर्तिमती च सत्क्रिया ।
समानयंस्तुल्यगुणं वधूवरं
चिरस्य वाच्यं न गतः प्रजापतिः ॥

P.T.O.

- 5) स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु
 क्लृप्तं नु तावत् फलमेव पुण्यम् ।
 असंनिवृत्त्यै तदतीतमेव
 मनोरथा नाम तटप्रपाताः ॥
- 6) त्रिस्तोतसं वहति यो गगनप्रतिष्ठां
 ज्योतींषि वर्तयति च प्रविभक्तरश्मिः ।
 तस्य द्वितीयहरिविक्रमनिस्तमस्कं
 वायोरिमं परिवहस्य वदन्ति मार्गम् ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) मन्थेर्द्विजैः परभृताः खलु पोषयन्ति ।
- 2) तेजोऽन्यतेजोभिभवाद्भवन्ति ।
- 3) दिवस इवाभ्रश्यामस्तपात्यये जीवलोकस्य ।
- 4) प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा ।
- 5) शेषः सदैवाहितभूमिभारः षष्ठांशवृत्तेरपि धर्म एषः ।
- 6) स्मृतिकारिणा त्वया मे पुनरपि चित्रीकृता कान्ता ।

3. Explain.

16

स्पष्ट करा.

काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तला ।

तत्रापि चतुर्थोऽङ्कः तत्र श्लोक चतुष्टयम् ॥

OR / किंवा

Critically appreciate the II act of the अभिज्ञानशाकुन्तलम्.

अभिज्ञानशाकुन्तलच्या दुसऱ्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

4. Describe nature in the first three acts of the अभिज्ञानशाकुन्तलम्. 16
अभिज्ञानशाकुन्तलाच्या पहिल्या तीन अंकातील निसर्गवर्णन करा.

OR / किंवा

Describe the character sketch of कण्व.

कण्वांचे चरित्रचित्रण करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

1) प्रवेशक Praveshaka

2) Humour in अभिज्ञानशाकुन्तलम्

अभिज्ञानशाकुन्तलातील विनोद

3) प्रत्यभिज्ञाप्रसङ्ग Episode of Recognition

4) शकुन्तलेच्या सख्या Friends of Shakuntala.

[4002] – 137

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
(SK-4 : E) सिद्धान्तकौमुदी (कारकप्रकरणम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- 1) स्वतन्त्रः कर्ता ।
- 2) साधकतमं करणम् ।
- 3) प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ।
- 4) अपादाने पञ्चमी ।
- 5) येनाङ्गविकारः ।
- 6) अभिनिविशश्च ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- 1) अभिहिते तु कर्मणि प्रातिपदिकार्थमात्रे प्रथमैव ।
- 2) अभागे किम् ? यदत्र ममाभिष्यात्तदीयताम् ।
- 3) विनापि तद्योगं तृतीया 'वृद्धो यूना' इत्यादि निर्देशात् ।
- 4) उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी ।
- 5) कर्मादीनामपि सम्बन्धमात्रविवक्षायां षष्ठ्येठ्येव ।
- 6) गम्यमानापि क्रिया कारकविभक्तौ प्रयोजिका ।

3. Explain fully the Karmakāraka or Saṁpradāna Karaka. **16**

सिद्धान्तकौमुदीत वर्णिलेले कर्मकारक किंवा संप्रदानकारक पूर्ण स्पष्ट करा.

P.T.O.

4. Write paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर परिच्छेद लिहा.

- 1) सप्तमी विभक्ति:
- 2) तृतीया विभक्ति:
- 3) अपादानकारकम्

5. Recognize the case (विभक्ति) of the underlined word quoting relevant rules of Pāṇini – **any eight** of the following sentences.

16

पुढीलपैकी कोणत्याही **आठ** वाक्यातील अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ती आवश्यक ती पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करून ओळखा.

- 1) गां दोग्धि पयः।
- 2) क्रूरम् अभिद्रुह्यति ।
- 3) राज्ञः पुरुषः ।
- 4) ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते ।
- 5) जाड्यात् बद्धः ।
- 6) जपम् अनु प्रावर्षत् ।
- 7) पुत्रेण सहागतः पिता ।
- 8) पुष्पेभ्यः स्पृहयति ।
- 9) सत्सु तरत्सु असन्त आसते ।
- 10) विचित्रा जगतः कृतिः ।
- 11) अप हरेः संसारः ।
- 12) दैत्येभ्यो हरिः अलम् ।

[4002] – 233

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT (2008 Pattern)
Group – A : साहित्य
शिशुपालवधम् (3 & 4 सर्ग)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

1) कला दधानः सकलाः स्वभाभिरुद्भासयन्सौधसिताभिराशाः ।

यां रेवतिजानिरियेष हातुं न रौहिणेयो न च रोहिणीशः ॥

2) उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जावहिमरुचौ हिमधाम्नि याति चास्तम् ।

वहति गिरिरयं विलम्बिघष्टाद्वयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम् ॥

3) कृतास्पदा भूमिभृतां सहस्रैरुदन्वदम्भः परिवीतमूर्तिः ।

अनिर्विदा या विदधे विधात्रा पृथ्वी पृथिव्याः प्रतियातनेव ॥

4) इतस्ततोऽस्मिन्विलसन्ति मेरोः समानवप्रे मणिसानुरागाः ।

स्त्रियश्च पत्यौ सुरसुन्दरीभिः समा नवप्रेमणि सानुरागाः ॥

5) मधुकरविटपानमितास्तरूपंक्तीर्बिभ्रतोऽस्य विटपानमिताः ।

परिपाकपिशङ्गलतारजसा रोधश्चकास्ति कपिशं गलता ॥

6) वणिक्पथे पूगकृतानि यत्र भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः ।

लोलैरलोलद्युतिभाज्जि मुष्णन्त्नानि रत्नाकरतामवाप ॥

2. Explain with reference to the context any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

1) कुर्वाणमुत्पिञ्जलजातपत्रैर्विहंगमानां जलजातपत्रैः ।

2) तुरंगकान्ता मुखहव्यवाहज्वालेव भित्त्वा जलमुल्ललास ।

3) शशंस यः पात्रगुणादूगुणानां संक्रन्तिमाक्रान्तगुणातिरेकाम् ।

P.T.O.

- 4) श्रीनिर्मितिप्राप्तघुणक्षतैकवर्णोपमावाच्य मलं ममार्ज ।
  - 5) आलोकयामास हरिः पतन्तीर्नदीः स्मृतीर्वेदमिवाम्बुराशिम् ।
  - 6) भवन्ति नोद्दामगिरां कवीनामुच्छ्रायसौन्दर्यगुणा मृषोधाः ।
3. Critically appreciate the IV Canto of शिशुपालवधम्.
शिशुपालवधाच्या चौथ्या सर्गाचे चिकित्सक रसग्रहण करा. 16

OR/किंवा

Write an essay on Māgha : as a poet.

माघ-एक कवी यावर निबंध लिहा.

4. Write in detail about 'श्रीकृष्णसेनावर्णनम्'.
'श्रीकृष्णसेनावर्णनम्' या विषयावर सविस्तर लिहा. 16

OR/किंवा

Write an explanatory note on 'role of nature in शिशुपालवधम्'.

'शिशुपालवधातील निसर्गाची भूमिका' या विषयावर विवेचक टीप लिहा.

5. Write critical paragraph on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

1) Departure of श्रीकृष्ण

श्रीकृष्णाचे प्रस्थान

2) रैवतकः

3) द्वारकावर्णनम्

4) Life and Date of माघ.

माघाचे चरित्र आणि त्याचा काळ.

[4002] – 234

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT
SK-7 : Group – B : Vedānta (2008 Pattern)
Title – Brahmaśūtraśāṅkarabhāṣya
I.1.1– 4 and I.12–19

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate **any two** of the following into **English** or **Marathi**, with explanatory notes. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा इंग्रजी अथवा मराठी मध्ये सटीप अनुवाद करा.

- 1) सर्वस्यात्मत्वाच्च ब्रह्मास्तित्वप्रसिद्धिः । सर्वो हयात्मास्तित्वं प्रत्येति, न नाहमस्मीति । यदि हि नामास्तित्वप्रसिद्धिः स्यात् सर्वो लोको नाहमस्मीति प्रतीयात् । आत्मा च ब्रह्मा यदि तर्हि लोके ब्रह्मात्मत्वेन प्रसिद्धमस्ति ततो ज्ञातमेवेत्यजिज्ञास्यत्वं पुनरापन्नम् । न । तद्विशेषं प्रति विप्रतिपत्तेः । देहमात्रं चैतन्यविशिष्टमात्मेति प्राकृता जना लौकायतिकाश्च प्रतिपन्नाः ।
- 2) संस्कारो हि नाम संस्कार्यस्य गुणाधानेन वा स्याद्योषापनयनेन वा । न तावद् गुणाधानेन संभवति, अनाधेयातिशयब्रह्मस्वरूपत्वात् मोक्षस्य । नापि दोषापनयनेन, नित्यशुद्धब्रह्मस्वरूपत्वात् मोक्षस्य । स्वात्मधर्म संस्तिरोभूतो मोक्षः क्रियात्मनि संस्क्रियमाणेऽभिव्यज्यते, यथाऽऽदर्शो निघर्षणक्रियया संस्क्रियमाणे भास्वरत्वं धर्म इति चेत् । न ।
- 3) आनन्दमयस्य सर्वान्तरत्वात् । मुख्यमेव ह्यात्मानम् उपदिदिक्षु शास्त्रं लोकबुद्धिमनुसरन, अन्नमयं शरीरम् अनात्मानमत्यन्तमूढानामात्मत्वेन प्रसिद्धमनूद्य मूषानिषिक्तद्रुतताम्रादिप्रतिमावत्ततोऽन्तरं ततोऽन्तरम् इत्येव पूर्वेण पूर्वेण समानमुत्तरमुत्तरमनात्मानम् आत्मेति ग्राहयत्, प्रतिपत्तिसौकर्यापेक्षय । सर्वान्तरं मुख्यमानन्दमयमात्मानमुपदिदेशेति श्लिष्टतरम् ।

2. Explain with reference to the context **any two** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) न तावदयमेकान्तेनाविषयः, अस्मत्प्रत्ययविषयत्वात्, अपरोक्षत्वाच्च प्रत्यगात्मप्रसिद्धेः ।
- 2) शास्त्रादेव प्रमाणाज्जगतो जन्माधिकारणं ब्रह्माधिगम्यत इत्यभिप्रायः ।
- 3) यो ह्यान्यानानन्दयति स प्रचुरानन्द इति प्रसिद्धं भवति ।

P.T.O.

3. Explain the preface to Brahmasūtrabhāṣya written by Śaṅkara. 16
शंकराचार्यानी ब्रह्मसूत्रभाष्यापूर्वी लिहिलेला उपोद्घात स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the aphorism 'Janmādyasya Yataḥ' according to Śaṅkara.
'जन्माद्यस्य यतः' हे सूत्र शंकराचार्यांच्या मतानुसार स्पष्ट करा.

4. Explain in detail an interpretation of 'Ānandamayādhikaraṇa by Śaṅkara's predecessor. 16
शंकराचार्यांच्या पूर्वसूरींनी 'आनंदमयाधिकरणा'चे स्पष्टीकरण सविस्तर विशद करा.

OR / किंवा

Explain the Sagunabrahma principle according to Śaṅkara.
शंकराचार्यांच्या मतानुसार सगुणब्रह्मतत्त्व स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

1) Fourfold means

साधनचतुष्टय

2) Fivefold erroneous knowledge

ख्यातिपंचक

3) Difference between dharma and brahman.

धर्म व ब्रह्म यामधील भेद.

[4002] – 333

M.A. (Semester – III) Examination, 2011

SANSKRIT (Paper – III)

**SPL Group – A : साहित्य-चम्पूरामायण -1.2. Stabak बालकाण्ड & अयोध्याकाण्ड
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

a) तामावसदशरथः सुरवन्दितेन

सक्रन्दनेन विहितासनसंविभागः ।

वृन्दारकारिविजये सुरलोकलब्ध-

मन्दारमाल्यमधुवासितवासभूमिः ॥

b) उच्चस्थे ग्रहपञ्चके सुरगुरौ सेन्दौ नवम्यां तिथौ

लग्ने कर्कटके पुनर्वसुयुते मेषं गते पूषणि ।

निर्दग्धुं निखिलाः पलाशसमिधो मेध्यादयोध्यारणे -

राविर्भूतमभूत पूर्वमपरं यत्किञ्चिदेकं महः ॥

c) प्रतिदिनमवदातैर्ब्रह्मभिर्ब्रह्मनिष्ठैः

प्रशमितभवखेदैः सादरं सेव्यमाने ।

बलिनियमनहेतोर्वा मनः काननेऽस्मिन्

बलिनियमपरः सन् ब्रह्मचारी चचार ॥

d) मम सुरनरगीतख्यातिभिर्हेतिभिर्वा

दिवि भुवि च समानप्रक्रमैविक्रमैर्वा ।

नियतमपरिहार्या या जरा सा मदङ्गे

विकचकमलषण्डे चन्द्रिकेवाविरासीत् ॥

P.T.O.

e) रामः काममुपाश्रयिष्यति वनं त्यक्त्वा धृतं कौतुकं
लोकस्त्यक्ष्यति कौतुकं चिरधृतं तस्याभिषेके कथम् ।
धर्मापायभयेन वत्सविरहं वक्ष्यामि वक्ष्यामि किं
यावत्कल्पमकीर्तिरार्तिजननी जायेत जाये तव ॥

f) अनुजरचितपर्णागार हृद्यासु माद्य-
त्परभृत गलचञ्चत्पञ्चमैर ज्चितासु ।
जनकदुहितृयोगाज्जातसाकेतसौख्य -
श्चिरमरमत रामश्चित्रकूटस्थलीषु ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) किं तर्पणं न विदधति नरः पितृणाम्
- 2) मधुमयभणितीनां मार्गदर्शी महर्षिः
- 3) कारुण्यापं त्रिदशपरिषत्कालमेघं ददर्श
- 4) प्रक्षाल्य चक्षुरिव वीक्षितुमादरेण
- 5) नैवापमम्बु भरतेन न मे प्रदेयम्
- 6) रामं विना न खलु तिष्ठति जीवितं मे.

3. Critically appreciate the Bālakānda of चम्पूरामायण.

चम्पूरामायणातील बालकाण्डाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

16

OR

Describe the salient features of champu literature and its historical background.

चम्पूवाङ्मयाची ठळक वैशिष्ट्ये वर्णन करून त्याच्या ऐतिहासिक पार्श्वभूमी विषयी लिहा.

4. Write an essay on figure of speech used in Bālakānda & Ayodhyakānda.

चम्पूरामायणातील बालकाण्ड व अयोध्याकाण्डातील अलंकार योजनांवर निबंध लिहा.

16

OR

Describe the character of Rāma with reference to Bālakānda and Ayodhyākānda of चम्पूरामायण.

चम्पूरामायणातील बालकाण्ड व अयोध्याकाण्डाच्या आधारे रामाचे चरित्रचित्रण करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

- 1) Descent of गंगा
गंगावतरण
  - 2) Character of Kaikai
कैकेयीची व्यक्तिरेखा
  - 3) Distribution of Pāyasa
पायसविभाजन
  - 4) Victory of Rama.
रामाचे पराक्रम.
-

[4002] – 334

M.A. (Semester – III) (New Course) Examination, 2011
SANSKRIT (Paper – SK-3)
Group – B, Vedānta
Pañcadaśī Chitradeepa (Chapter – vi)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following verses. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजी किंवा मराठी मध्ये भाषांतर करा.

i) यथा चेतन आभासः कूटस्ये भ्रान्तिकल्पितः ।

अचेतनो घटादिश्च तथा तत्रैव कल्पितः ॥

ii) सम्यग्विचारो नास्त्यस्थ धोदोषादिति चेत्तथा ।

असन्तुष्टास्तु शास्त्रार्थं न त्वैक्षन्त विशेषतः ॥

iii) यथा यथोपासते तं फलमीयुस्तथा तथा ।

फलो त्कर्षापकर्षो तु पूज्यपूजानुसारतः ॥

iv) मायां तु प्रकृतिं विद्यान्मायिनं तु महेश्वरम् ।

अस्यावयवभूतैस्तु व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥

v) झटित्यध्यास आयाति दृढवासनयेति चेत् ।

आवर्तयेद्विवेकं च दृढं वासयितुं सदा ॥

vi) इदमंशस्य सत्यत्वं शुक्तिगं रूप्य ईक्षते ।

स्वयंत्वं वस्तुता चैवं विक्षेपे वीक्ष्यतेऽन्यगम् ॥

2. Explain **any four** of the following lines with reference to the context. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ओळींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

i) संसारः परमार्थः संलग्नः स्वात्मवस्तुनि ।

ii) पृथिव्यादिषु सर्वत्र न्यायोऽयं योज्यतां धिया ।

iii) बोधोपकारिणावेतौ वैराग्योपरमावुभौ ।

P.T.O.

- iv) सा मायेतीन्द्रजालादौ लोकाः संप्रतिपेदिरे ।
- v) मुक्तिस्तु ब्रह्मतत्त्वस्य ज्ञानादेव न चान्यथा ।
- vi) केनापि देवेन हृदि स्थितेन नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ।

3. Explain the creation of the world from Hiraṇyagarbha. 16

हिरण्यगर्भापासून झालेली जगत्सृष्टी स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the nature of jīva.

जीवाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. Explain the nature of Avidyā according to पञ्चदशी. 16

पञ्चदशीनुसार अविद्यास्वरूप स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain different views of Philosophers on the Soul.

आत्मविषयक तत्त्वज्ञांचे विविध दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following topics. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा.

i) Difference between jīva and Īśvara.

जीव आणि ईश्वरं भेद

ii) Nature of Dvaita and Advaita.

द्वैत आणि अद्वैत त्यांचे स्वरूप

iii) Difference between ignorant and wise persons.

मूढ आणि बुद्ध ह्यातील भेद.

[4002] – 433

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT
Paper – III, Group A, Sāhitya
Bharata Nāṭyaśāstra : I, VI, and VII Adhyāya
(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) जग्राह पाठ्यमृगवेदात्सामभ्यो गीतमेव च ।
यजुर्वेदादभिनयान् रसानाथर्वणादपि ॥
वेदोपवेदैः सम्बद्धो नाट्यवेदो महात्मना ।
एवं भगवता सृष्टो ब्रह्मणा सर्ववेदिना ॥
- ii) नानाभावोपसंपन्नं नानावस्थान्तरात्मकम् ।
लोकवृत्तानुकरणं नाट्यमेतन्मया कृतम् ॥
उत्तमाधममध्यानां नराणां कर्मसंश्रयम् ।
हितोपदेशजननं धृतिक्रीडासुखादिकृत् ॥
- iii) नानाभिनयसम्बद्धान्भावयन्ति रसानिमान् ।
यस्मात्तस्मादमी भावा विज्ञेया नाट्ययोक्तृभिः ॥
नानाद्रव्यैर्बहुविधैर्व्यञ्जनं भाव्यते यथा ।
एवं भावा भावयन्ति रसानभिनयैः सह ॥
- iv) न यत्र दुःखं न सुखं न द्वेषो नापि मत्सरः ।
समः सर्वेषु भूतेषु स शान्तः प्रथितो रसः ॥
भावाः विकारा रत्याद्या शान्तासु प्रकृतिर्मतः ।
विकारः प्रकृतेर्जातः पुनस्तत्रैव लीयते ॥

P.T.O.

- v) वागङ्गमुखरागेण सत्त्वेनाभिनयेन च ।
 कवेरन्तर्गतं भावं भावयन्भाव उच्यते ॥
 नानाभिनयसंबद्धान्भावयन्ति रसानिमान् ।
 यस्मात्तस्मादमी भावा विज्ञेया नाट्ययोक्तृभिः ॥
- vi) विभावानुभावयुतो ह्यङ्गवस्तुसमाश्रयः ।
 संचारिभिस्तु संयुक्तः स्थाय्येव तु रसो भवेत् ॥
 स्थायी सत्त्वातिरेकेण प्रयोक्तव्यः प्रयोक्तृभिः ।
 सञ्चार्याकारमात्रेण स्थायी यस्मादवस्थितः ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- 1) लोकोपदेशजननं नाट्यमेतद्भदविष्यति ।
- 2) सप्तद्वीपानुकरणं नाट्यमेतद्भदविष्यति ।
- 3) आस्वादयन्ति मनसा तस्मान्नाट्यरसाः स्मृताः ।
- 4) स्थायिभावांश्च रसत्वमुपनेष्यामः ।
- 5) किं भवन्ति इति भावाः किं वा भावयन्तीति भावाः ।
- 6) एभ्यश्च सामान्यगुणयोगेन रसा निष्पद्यन्ते ॥

3. Write an essay on Bharata's Saṅgrahakārikās.

भरताच्या संग्रहकारिकांवर निबन्ध लिहा.

OR/ किंवा

Explain the concept of Bhāva according to Bharata Nāṭyaśāstra or discuss the nature of Sthāyī or Vyabhicā ri bhāvas.

भरत नाट्यशास्त्रानुसार भाव ही संकल्पना विशद करा व स्थायी आणि व्याभिचारी भावांच्या स्वरूपाची चर्चा करा.

16

4. Explain Bharata's Rasa sūtra and discuss the views of prominent commentators there on.

भरताचे रससूत्र विशद करून त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मताची चर्चा करा.

OR/किंवा

Explain the purpose of Nāṭya according to Bharata in detail.

भरताच्या मतानुसार नाट्याचे प्रयोजन सविस्तर स्पष्ट करा.

16

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा :

i) Legend of origin of Nāṭya

नाट्योत्पत्तीची आख्यायिका

ii) Vibhāva and Anubhāva

विभाव आणि अनुभाव

iii) Śānta rasa

शान्तरस

iv) Bharatamuni and his contribution to Dramaturgy

भरतमुनी व त्यांचे नाट्यपरंपरेला दिलेले योगदान.

[4002] – 434

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT (Optional)
(2008 Pattern)
(Group – B) Vedanta

Sarvadarshansangraha-Charvaka, Jain, Bauddha and Pashupata Darshan
सर्वदर्शनसंग्रह-चार्वाक, जैन, बौद्ध व पाशुपत दर्शन

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any two of the following with explanatory notes **wherever** necessary. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

अ) अथ कथं परमेश्वरस्य निःश्रेयसप्रदत्वमभिधीयते । बृहस्पतिमतानुसारिणा नास्तिकशिरोमणिना चार्वाकेण तस्य दूरोत्सारितत्वात् । दुरुच्छेदं हि चार्वाकस्य चेष्टितम् । प्रायेण सर्वप्राणिनस्तावत् ।-

यावज्जीवं सुखं जीवेन्नास्ति मृत्योरगोचरः ।

भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ॥

इति लोकगाभामनुरुन्धाना नीतिकामशास्त्रानुसारेणार्थकामावेव पुरुषार्थौ मन्यमानाः पारलौकिकार्थमपह्नुवानाश्चार्वाकमतमनुवर्तमाना एवानुभूयन्ते ।

ब) बौद्धानां सुगतो देवो विश्वं च क्षणभङ्गुरम् ।

आर्यसत्याख्यया तत्त्वचतुष्टयमिदं क्रमात् ॥

दुःखमायतनं चैव ततः समुदयो मतः ।

मार्गश्चेत्यस्य च व्याख्या क्रमेण श्रूयतामतः ॥

दुःखं संसारिणः स्कन्धास्ते पञ्च प्रकीर्तिताः ।

विज्ञानं वेदना संज्ञा संस्कारो रूपमेव च ॥

क) पञ्चकास्त्वष्ट विज्ञेया गणश्चैकस्त्रिकात्मकः ।

वेत्ता नवगणस्यास्य संस्कर्ता गुरुरुच्यते ॥

लाभा मला उपायश्च देशावस्थाविशुद्ध्यः ।

दीक्षाकारिबलान्यष्टौ पञ्चकास्त्रीणि वृत्तयः ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following. **16**

पुढीलपैकी कोणतीही चार वाक्ये स्पष्ट करा.

- 1) तत्र पृथिव्यादीनि भूतानि चत्वारि तत्त्वानि ।
- 2) केचन सप्त तत्त्वामि वर्णयन्ति ।
- 3) अत एव आस्रवः स्रोतसो द्वारं संवृणोतीति संवरः ।
- 4) अस्वतन्त्रं कार्यम् । तत्रिविधं विद्या कला पशुश्चेति ।
- 5) तत्र दुःखान्तो द्विविधः-अनात्मकः सात्मकश्चेति ।
- 6) देहस्य नाशो मुक्तिस्तु न ज्ञानान्मुक्तिरिष्यते ।

3. Write detailed account of योगाचार and वैभाषिक systems. **16**

योगाचार व वैभाषिक तत्त्वप्रणालींचे सविस्तर विवेचन करा.

OR / किंवा

Write an essay on the concept of पशुत्व in पाशुपतदर्शन.

पाशुपतदर्शनातील 'पशुत्व' संकल्पनेवर निबंध लिहा.

4. Explain the concept of liberation either by Jain view or by पाशुपत view. **16**

जैनमतानुसार किंवा पाशुपतमतानुसार मोक्षाची संकल्पना स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

- 1) जीवप्रकार according to जैन.
- 2) Concept of विद्या according to पाशुपत.
- 3) प्रमाण^s accepted by बौद्ध^s.

[4002] – 131

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT (संस्कृत) (2008 Pattern)
(SK – I) वाल्मीकिरामायणम् – किष्किन्धाकाण्डम्
Vālmīkirāmāyaṇam – Kiṣkindhākāṇḍam

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) Figures to right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following passages : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चार उक्तांच्यांचे मराठी अथवा इंग्रजीत अनुवाद लिहा :

- 1) पतितैः पतमानैश्च पादपस्थैश्च मारुतः ।
कुसुमैः पश्य सौमित्रे क्रीडतीव समन्ततः ॥
विक्षिपन् विविधाः शाखा नगानां कुसुमोत्कटाः ।
मारुतश्चलितः स्थानैः षट्पदैरनुगीयते ॥
- 2) देशं कथमिमं प्राप्तौ भवन्तौ वरवर्णिनौ ।
त्रासयन्तौ मृगगणानन्यांश्च वनचारिणः ॥
पम्पातीररुहान्वृक्षान्वीक्षमाणौ समन्ततः ।
इमां नदीं शुभजलां शोभयन्तौ तरस्विनौ ॥
- 3) अथ तस्य निनादं तं सुग्रीवस्य महात्मनः ।
शुश्रावान्तःपुरगतो वाली भ्रातुरमर्षणः ॥
श्रुत्वा तु तस्य निनदं सर्वभूतप्रकम्पनम् ।
मदश्चैकपदे नष्टः क्रोधश्चापादितो महान् ॥
- 4) ततश्च हनुमान्वाचा श्लक्ष्णया सुमनोज्ञया ।
विनीतवदुपागम्य राघवौ प्रणिपत्य च ॥
आबभाषे च तौ वीरौ पथावत्प्रशंस च ।
संपूज्य विधिवद्वीरौ हनुमान्वानरोत्तमः ॥

P.T.O.

- 5) सर्वे ते त्वरीतं गत्वा किष्किन्धां वालिनः पुरीम् ।
 वृक्षैरात्मानमावृत्य व्यतिष्ठन्गहने वने ॥
 विसार्य सर्वतो दृष्टिं कानने काननप्रियः ।
 सुग्रीवो विपुलग्रीवः क्रोधमाहारयद्भृशम् ॥
- 6) स सुग्रीवं च तारां च साङ्गदां सहलक्ष्मणः ।
 समानशोकः काकुत्स्थः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ॥
 न शोकपरितापेन श्रेयसा युज्यते मृतः ।
 यदत्रानन्तरं कार्यं तत्समाधातुमर्हथ ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following sentences :

16

खालीलपैकी कोणतीही चार वाक्ये ससंदर्भ स्पष्ट करा.

- 1) उपकारं च सुग्रीवो वेत्स्यते नात्र संशयः ।
- 2) सीतेव शोकसंतप्ता मही बाष्पं विमुच्यति ।
- 3) त्वं च धर्मादतिक्रान्तः कथं शक्यमुपेक्षितुम् ।
- 4) नूनं व्याकरणं कृत्स्नं अनेन बहुधा श्रुतम् ।
- 5) त्वं वयस्योऽसि हृद्यो मे एकं दुःखं सुखं च नौ ।
- 6) नूनं परवशा सीता सापि शोचत्यहं यथा ।

3. Write an essay type answer to **any one** of the following

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

- 1) Describe the character sketch of Rāma.
 रामाचे व्यक्तिचित्र विशद करा.
- 2) Describe the character-sketch of Sugrīva.
 सुग्रीवाचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.

4. Write an essay type answer to **any one** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

1) Bring out the poetic style of Vālmīki.

वाल्मीकिची काव्यशैली विशद करा.

2) Critically evaluate the description of rainy season.

वर्षा वर्णनाचे विवेचक मूल्यमापन करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

1) Description of the Pampā-lake.

पम्पा सरोवर वर्णन.

2) Lamentation by Tara.

तारेचा विलाप.

3) Character-sketch of Hanumān.

हनुमानाचे व्यक्तिचित्र.

4) Justification of Vāli's killing.

वाली वधाचे समर्थन.

[4002] – 132

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
SK-2 : General Veda – ऋग्वेद, अथर्ववेद & निरुक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any **four** of the following : **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

१) आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो
अपरीतास उद्भिदः ।

देवा नो यथा सदम् इद् वृधे असन्नप्रायुवो
रक्षितारौ दिवेदिवे ॥

२) न मृत्युरासीदमृतं न तर्हि न रात्र्या अह्न
आसीत्प्रकेतः ।

आनीदवातं स्वधया तदेकं तस्माद्धान्यन्न परः
किं चनास ।

३) वि पूषन्नारथा तुद पुणेरिच्छ हृदि प्रियम् ।
अथेमस्मभ्यं रन्धय ।

४) तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्नुशंसस्य
वरुण प्रणेतः ।

यूयं नः पुत्रा अदितेरदब्धा अभि क्षमध्वं
युज्याय देवाः ॥

P.T.O.

- ५) न त्वदन्यः कवितरो न मेधया
 धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
 त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ
 स चित्रु त्वज्जनो मायी बिभाय
- ६) चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पूर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम्
 सद्यो जङ्धामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे
 प्रत्यधत्तम् ॥

2. Write critical appreciation of उषस् hymn. 16

उषस् सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Write a mythological note on वरुण.

वरुणावर दैवतशास्त्रविषयक टीप लिहा.

3. Write a detailed note on contents of the अथर्ववेद. 16

अथर्ववेदाचे वर्णविषय यावर सविस्तर टीप लिहा.

OR/किंवा

Discuss – “अथर्ववेद fulfills wishes and anguishes of a common man”.

चर्चा करा – अथर्ववेद सर्वसामान्य माणसाच्या इच्छा आणि क्रोध शांत करतो.

4. Explain with reference to context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- १) समाम्नायः समाम्नातः ।
- २) इन्द्रियनित्यं वचनमौदुम्बरायणः ।
- ३) षड्भावविकारा भवन्तीति वार्ध्यायणिः ।
- ४) तदिदं विद्यास्थानं व्याकरणस्य कात्स्नर्थम् ।
- ५) न सर्वाणीति गार्ग्यः ।
- ६) ब्रह्मैको जाते जाते विद्यां वदति ।

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- १) चत्वारि पदजातानि ।
- २) स्वरसंस्काराः
- ३) कौत्सः
- ४) Etymologies of Yaska यास्काचार्या नी दिलेल्या व्युत्पत्त्या
- ५) निरुक्तशास्त्र.

[4002] – 134

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT (2008 Pattern)
SK. – 3 : Group B – Vedanta
Māndūkyaopniṣad with Gauḍapādakārikā

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with explanatory notes into **English** or **Marathi**, any four of the following verses : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये विवेचक टीपांसह भाषांतर करा :

- १) अभावश्च रथादीनां श्रूयते न्यायपूर्वकम् ।
वैतथ्यं तेन वै प्राप्तं स्वप्न आहुः प्रकाशितम् ॥
- २) न निरोधो न चोत्पत्तिर्न बद्धो न च साधकः ।
न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता ॥
- ३) तत्त्वमाध्यात्मिकं दृष्ट्वा तत्त्वं दृष्ट्वा तु बाहयतः ।
तत्त्वीभूस्तदारामस्तत्त्वादप्रच्युतो भवेत् ॥
- ४) यथैकस्मिन्घटाकाशे रजोधूमादिभिर्युते ।
न सर्वे सम्प्रयुज्यन्ते तद्वज्जीवाः सुखादिभिः ॥
- ५) जीवात्मनोः पृथक्त्वं यत्प्रागुत्पत्तेः प्रकीर्तितम् ।
भविष्यद्भूत्या गौणं तन्मुख्यत्वं हि न युज्यते ॥
- ६) ग्रहो न तत्र नोत्सर्गश्चिन्ता यत्र न विद्यते ।
आत्मसंस्थं तदा ज्ञानमजाति समतां गतम् ॥

2. Gauḍapāda has explained Āgama Prakaraṇa ? 16

गौडपादांनी आगम प्रकरण कसे स्पष्ट केले आहे ?

OR/किंवा

How Gauḍapāda has developed the concept of Alāta Alātaśānti Prakaraṇa ?

गौडपादांनी अलात हया संकल्पनेचा विकास अलातशान्तिप्रकरणामध्ये कसा केला आहे ?

P.T.O.

3. Is it possible to call Gauḍapada a Buddhist on the basis of the Buddhist concepts he has used ? Discuss.

गौडपादांनी वापरलेल्या बौद्धसंकल्पनांमुळे त्यांना बौद्ध म्हणणे शक्य आहे का याची चर्चा करा.

OR/किंवा

Discuss Gauḍapada's contribution to Advaita Vedānta.

16

गौडपादांनी अद्वैतवेदान्ताला दिलेल्या योगदानाची चर्चा करा.

4. Write explanatory notes on **any three** of the following :

16

1) Gist of Māndūkyopniṣad.

2) Various theories of creation mentioned in Gauḍapādakārikā.

3) Concept of Maya.

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींवर विवेचक टीपा लिहा :

१) माण्डूक्योपनिषदाचा सारांश.

२) गौडपादकारिकांमध्ये वर्णिलेल्या निरनिराळ्या जगदुत्पत्तिसंकल्पना ।

३) मायासंकल्पना.

5. Explain with reference to the context **any four** sentences of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

१) प्रणवो ह्यपरं ब्रह्म प्रणवश्च परं स्मृतः ।

अपूर्वोऽनन्तरोऽबाहयोऽनपरः प्रणवोऽव्ययः ॥

२) जीवं कल्पयते पूर्वं ततो भावान् पृथग्विधान् ।

बाह्यानाध्यात्मिकांच्छ्रैव यथाविद्यस्तथास्मृतिः ॥

३) सप्रयोजनता तेषां स्वप्ने विप्रतिपद्यते ।

तस्मादाद्यन्तवत्त्वेन मिथ्यैव खलु ते स्मृताः ॥

४) आश्रमास्त्रिविधा हीनमध्यमोत्कृष्टदृष्टयः ।

५) भूततोऽभूततो वापि सृज्यमाने समा श्रुतिः ।

६) अजमनिद्रमस्वप्नमनामकमरूपकम् ।

[4002] – 135

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SK – 3 : SANSKRIT (Group – C) (Grammar)
(2008 Pattern)

- i) अष्टाध्यायी (111.2.1-188)**
ii) सिद्धान्तकौमुदी (अजन्तपुल्लिंग – 178-256)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

1. Explain **any four** rules of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा :

- 1) मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च
- 2) लटः शतृशानचाव प्रथमासमानाधिकरणे
- 3) भुवश्च
- 4) समिख्यः
- 5) कृञो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु
- 6) धः कर्मणि ष्ट्रन्
- 7) प्रजोरिनिः

2. Explain fully **any four** rules of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा :

- 1) सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ
- 2) अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम्
- 3) एङह्रस्वात्सम्बुद्धेः
- 4) यस्मात् प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गम्
- 5) आतो धातोः
- 6) ख्यत्यात्परस्य

P.T.O.

3. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा:

- 1) त्रिविधं कर्म-निर्वर्त्यम्, विकार्यम्, प्राप्यं चेति । सर्वत्र कर्मण्युपपेद धातोरणप्रत्ययो भवति ।
- 2) यदुद्यमनं क्रियमाणं संभाव्यमानं वा वयो गमयति तत्रायं विधिः । अस्थिहरः श्वा ।
- 3) 'शमि संज्ञायाम्' इति सिद्धे धातुग्रहणं कृञो हेत्वादिषु टप्रतिषेधार्थम् । शंकरा नाम परिव्राजिका ।
- 4) सुपि इति संबध्यते । शेते धातोरधिकरणे सुबन्त उपपदेऽच् प्रत्ययो भवति ।
- 5) दुहेर्धातोः सुप्युपदे कप्प्रत्ययो भवति, धकारश्चान्तादेशः ।
- 6) नलोपस्यासिद्धत्वादीर्घत्वमेत्त्वमैस्त्वं च न । यूषभ्याम् ।

4. Write short notes on **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा:

1) भसंज्ञा	2) धिसंज्ञा	3) अपृक्तसंज्ञा	4) निष्ठा
5) पदसंज्ञा	6) उपधासंज्ञा	7) सर्वनामस्थानम्	8) सम्बुद्धिः

5. Recognise the forms quoting relevant rules of Panini (**any eight** of the following): 16

पुढीलपैकी कोणतीही आठ रूपे पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करून ओळखा :

रामैः, रामाणाम्, हरेः, हरये, सखायः, विश्वपौ, सर्वेषाम् सर्वस्मै, कुम्भकारः, समस्थः, खशयः, भिक्षाचरः

M.A. (Semester – I) Examination, 2011
SANSKRIT
SK-3 (Special) (Group D) Veda (New Course)
(ऋग्वेद, अथर्ववेद, सायणभाष्यभूमिका – Ist Half Vedic Grammar)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas with necessary note (any 4) (into English/Marathi) : 16

पुढील ऋचांचे सटीप भाषांतर करा (कोणत्याही 4) :

- 1) त्वमग्ने राजा वरूणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईडयः ।
त्वमर्यमा सत्पतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ॥
- 2) स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये संददस्वा न्तयिमस्मासु दीदिहि ।
आ नः कृणुष्व सूविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये ॥
- 3) ईळितो अग्ने मनसा नो अर्हन्देवान्यक्षि मानुषात्पूर्वो अद्य ।
स आ वह मरूतां शर्धो अच्युतमिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम् ॥
- 4) यज्ञेन वर्धत जातवैदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा ।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनैषु धूर्षदम् ॥
- 5) त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
त्वं वने भ्यस्त्वमोषथीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥
- 6) तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः ।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे ॥

2. Translate the following stanzas with necessary notes (any 4) (into English/Marathi) : 16

पुढील मंत्रांचा सटीप अनुवाद करा. (कोणतेही 4) :

- 1) वेनस्तन् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृश्निरदुहजायमानाः स्वर्विदो अभ्यऽनुषत् ब्राः ॥

- 2) यद् रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।
आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः ॥
- 3) परि द्यावापृथिवी सद्य आयमुपातिष्ठे प्रयमजामृतस्य ।
वाचमिव वक्तारि भुवनेष्ठा धास्युरेष नन्वे इ षो अग्निः ॥
- 4) इहैव ध्रुवां प्रतितिष्ठ शालेश्वावाती गोमती सूनुतावती ।
ऊर्जस्वती घृतवती पयस्वतयुच्छ्रयस्व महते सौभगाय ॥
- 5) इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति ।
न तत् पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरूधः ।
- 6) त्वां विशो वृणतां राज्याऽय त्वमिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
वर्षन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥

3. Explain with reference to the context (any 4) :

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही 4)

- 1) न केवलमृचां पाठप्राथम्येनाभ्यर्हितत्वं किंतु यज्ञाङ्गदार्ढ्यहेतुत्वादपि ।
- 2) न खलु निपुणोऽपि स्वस्कन्धमारोदुं प्रभवति ।
- 3) तत्र मन्त्राः केचिदबोधकाः ।
- 4) तत्परिचयरहितानामनवबोधो न मन्त्राणां दोषमावहति ।
- 5) अर्थविप्रतिर्षधात् ।
- 6) अविशिष्टस्तु वाक्यार्थः ।

4. Write detailed notes on (any 2) :

16

सविस्तर टीपा लिहा (कोणत्याही 2) :

- 1) Vedic nouns – वैदिक नामे
- 2) Vedic accent – वैदिक स्वर
- 3) Vedic infinitive – वैदिक तुमन्त
- 4) Vedic metres – वैदिक छन्द.

5. Write detailed notes on (any 2) :

16

सविस्तर टीपा लिहा (कोणत्याही 2) :

- 1) शालनिर्माणसूक्त
- 2) Vedic deity अग्नि – वैदिक देवता अग्नि
- 3) त्रिषप्तीयसूक्त
- 4) Arrangement of the R̥gveda – ऋग्वेदाची रचना.

[4002] – 231

M.A. (Semester – II) Examination, 2011

SANSKRIT

कादंबरी – शुक्रनासोपदेश

Kādambari, Śukanāsopadeśa

(Paper – I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- अप्रत्ययबहुला च दिवसान्तकमलमिव समुपचित मूलदण्डकोशमण्डलमपि मुञ्चति भूभुजम् । लतेव विटपकानध्यारोहति । गङ्गेव वसुजनन्यपि तरङ्ग बुद्बुदचञ्चला दिवसकरगतिरिव प्रकटितविविधसङ्क्रान्तिः । पातालगुहेव तमोबहुला ।
- न हि तं पश्यामि यो ह्यपरिचितयानया न निर्भर मुपगूढः, यो वा न विप्रलब्धः । नियतमियमालेख्यगतापि चलति, पुस्तकमय्यपीन्द्रजाल माचरति उत्कीर्णापि विप्रलभते, श्रुताप्यभिसन्धत्ते, चिन्तितापि वञ्चयति ।
- त्वगन्तरिततृतीयलोचनं स्वललाटमाशङ्कते । दर्शनप्रदानमप्यनुग्रहं गणयन्ति । दृष्टिपातमप्युपकारपक्षे स्थापयन्ति । सम्भाषणमपि संविभागमध्ये कुर्वन्ति । आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते । स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।
- उन्नमय स्वबन्धुवर्गम् । अभिषेकानन्तरं च प्रारब्ध दिग्विजयः परिभ्रमन्विजितामपि तव पित्रा सप्तद्वीपभूषणां पुनर्विजयस्व वसुन्धराम् । अयं च ते कालः प्रतापमारोपयितुम् । आरूढप्रतापो राजा त्रैलोक्यदर्शोव सिद्धादेशो भवति, इत्येतावदभिधायोपशशाम ।
- इतरस्य तु करिण इव शङ्खाभरणमाननशोभा समुदयमधिकतरमुपजनयति । हरत्यतिमलिनमन्धकारमिव दोषजातं प्रदोषसमयनिशाकर इव । गुरुपदेशः प्रशमहेतुर्वयः परिणाम इव पतितरूपेण शिरसिजजालममली कुर्वन्गुणरूपेण तदेव परिणमयति ।
- अयमेव चानास्वादितविषयरसस्य ते काल उपदेशस्य । कुसुमशर शरप्रहारजर्जरिते हि हृदि जलमिव गलत्युपदिष्टम् । अकारणं च भवति दुष्प्रकृतेरन्वयः श्रुतं चाविनयस्य । चन्दनप्रभवो न दहति किमनलः ?

P.T.O.

2. Explain with reference to context **any four** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) अतिगहनं तमो यौवनप्रभवम् ।
- ii) परस्परविरुद्धं चेन्द्रजालमिव दर्शयन्ती प्रकटयति जगति निजं चरितम् ।
- iii) अती काभिमानोन्यादकारीणि धनानि ।
- iv) गुरूपदेशश्च नाम पुरुषाणामखिलमल प्रक्षालनक्षममजलं स्नानम् ।
- v) विह्वला हि राजप्रकृतिः ।
- vi) लब्धापि खलु दुःखेन परिपाल्यते ।

3. Describe the salient features of Śukanāsopadesha. 16

शुकनासोपदेशाच्या ठळक वैशिष्ट्यांचे विवेचन करा.

OR

Discuss salient features of Sanskrit Prose literature, with special reference to Bāṇabhaṭṭa.

संस्कृत गद्यवाङ्मयाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा व बाणभट्टाच्या संदर्भाच्या आधारे त्यांचे विवेचन करा.

4. Describe Royal Glory - राजलक्ष्मी - according to Śukana-sa. 16

शुकनासाच्या मतानुसार राजलक्ष्मीचे वर्णन करा.

OR

Explain - why counselling of a preceptor is beneficial and important.

गुरूपदेशाचा लाभ व महत्त्व कां असते ? सविस्तर विवेचन करा.

5. Write explanatory notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

i) Historical and Mythological references in Śukanāsopadeśa and their relevance.

शुकनासोपदेशातील ऐतिहासिक व पौराणिक संदर्भ व त्यांची उपयुक्तता.

ii) Bāṇabhatta.

बाणभट्ट.

iii) Literary principles reflected in Śukanāsopadeśa.

शुकनासोपदेशात प्रतिबिंबित झालेली साहित्यिक तत्त्वे.

[4002] – 232

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT
Paper – 2 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, विरूक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Total Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे सटीप भाषांतर करा.

१) गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदस्य ।

ब्रह्मकृता मारुतेना गुणेन सजोषा रुद्रैस्तृपदा वृषस्व ॥

२) न स सखा यो न ददाति सख्ये सचाभुवे सचमानाय पित्वः ।

अपास्मात्प्रेयान्न तदोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत् ।

३) संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूका अवादिषुः ।

४) स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूप उग्रो बभ्रुः शुक्रेभिः पिपिशे हिरण्यैः ।

ईशानादस्य भुवनस्य भूरेर्न वा उ योषद्रुद्रादसुर्यम् ।

५) आ त्वा गन्नाष्ट्रं सह वर्चसोदिहि प्राङ् विशां पतिरेकराट् त्वं विराज ।

सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्यन्तपसद्यो नमस्यो भवेह ॥

६) चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् ।

अहे म्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ।

P.T.O.

2. Write a Mythological note on यम.

यमदेवतेवर दैवतशास्त्रविषयक टीप लिहा.

OR/ किंवा

Attempt critical appreciation of इन्द्र hymn (ऋ. 3.32) इन्द्र सूक्ताचे (ऋ. ३.३२) रसग्रहण करा.

3. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- १) पदपाठाचे नियम Rules of पदपाठ
- २) सोम
- ३) Contents of the अथर्ववेद, अथर्ववेदाचे वर्ण्य विषय
- ४) सामनस्य सूक्त (संज्ञानसूक्त)

4. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- १) मेघः कस्मात् ?
- २) हिरण्यं कस्मात् ?
- ३) नावैयाकरणाय नानुपसन्नाय नानिदं वदे वा ।
- ४) दात्रमुदीच्येषु ।
- ५) कक्ष्या रज्जुरश्वस्य ।
- ६) नैकपदानि निर्ब्रूयात् ।

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा :

- १) Principles of Etymology given by यास्क.
यास्कांनी सांगितलेली निर्वचनाची तत्त्वे.
- २) निघण्टु
- ३) रितीहासिका:
- ४) अधिकारी of निरुक्त.

[4002] – 235

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT
Grammar (Group – C) (2008 Pattern)
Title : पस्पशाह्निक
परमलघुमञ्जूषा (कारक)

Time: 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain with reference to the context **any four** form the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- 1) अथवा प्रतीतपदार्थको लोके ध्वनिः शब्द इत्युच्यते ।
- 2) असन्देहार्थं चाध्येयं व्याकरणम् ।
- 3) पञ्च पञ्चनखा भक्ष्या इत्युक्ते गम्यते एतदतोऽन्येऽभक्ष्या इति ।
- 4) अथवा पूर्वपदलोपोऽत्र द्रष्टव्यः । अत्यन्तसिद्धः सिद्ध इति ।
- 5) यथैव शब्दज्ञाने धर्म एवमपशब्दज्ञानेऽप्यधर्मः ।
- 6) अथवा शब्दैरपि शब्दा व्याक्रियन्ते ।

2. Explain fully giving references **any four** of the following : **16**

संदर्भ देऊन पुढीलपैकी कोणतेही चार पूर्ण स्पष्ट करा.

- 1) अन्यकारकनिष्ठव्यापाराश्रयस्यकर्तृत्ववारणाय धातुवाच्येति ।
- 2) अत एव षष्ठ्यर्थस्योपपदविभक्त्यर्थस्य च न कारकत्वम्, क्रियान्वयाभावादिति शाब्दिकाः ।
- 3) कर्मलक्षणे ईप्सिततमपदस्य स्वार्थविशिष्टयोग्यताविशेषे लक्षणा ।
- 4) यत्र च प्रकृतधात्वर्थो विभागस्तत्रोभयप्राप्तौ “अपादानमुत्तराणि कारकाणि बाधन्ते इति भाष्ययुक्तेः कर्मत्वम् ।
- 5) कर्त्रादिपञ्चकारकाणां करणत्ववारणाय व्यापाराव्यवधानेनेति दिक् ।
- 6) यत्तु कटे आस्ते इत्यौपश्लोषिकोदाहरणमुक्तं कैयटेन, तदयुक्तम्, उक्तभाष्यविरोधात्

P.T.O.

3. Write an essay on 'व्याकरणाध्ययनप्रयोजनानि'. 16

OR

Explain fully the views of Patañjali on the meaning of the word 'व्याकरण'.
'व्याकरणाध्ययनप्रयोजने' यावर एक निबन्ध लिहा.

किंवा

'व्याकरण' या शब्दाच्या अर्थाबाबतची पतञ्जलीची मते पूर्ण स्पष्ट करा.

4. Explain fully अपादानकारक OR अधिकरणकारक as discussed in the परमलघुमञ्जूषा. 16
परमलघुमञ्जूषेमध्ये वर्णिल्याप्रमाणे अपादानकारक किंवा अधिकरणकारक स्पष्ट करा.

5. Write explanatory notes on any two of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर स्पष्टीकरणात्मक टीपा लिहा :

1) करणकारकम्

2) सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे

3) षष्ठी विभक्तिः

4) शब्दस्वरूपम्.

M.A. (Sanskrit) (Semester – II) Examination, 2011
SK – 7 : Group D – Veda (2008 Pattern)
Rgveda, Atharvaveda, Rgbhāsyabhūmikā and Vedic Grammar

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes
(any 4) : 16

पुढील ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणत्याही ४) :

- १) मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ।
मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि षू मृधः शिश्रथो जीवसै नः ॥
- २) अपाद्भोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्ट्रादजुषत प्रयो हितम् ।
तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः ॥
- ३) वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरक्षीइव चक्षुषा यातमर्वाक् ।
हस्ताविव तन्वेश् शंभविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ ॥
- ४) इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत् ।
जातेन जातमति स प्र संसृते यं यं युंज कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥
- ५) इदं कवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु महा ।
अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्ति भिक्षे वरुणस्य भूरः ॥

2. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes
(any 4) : 16

पुढील मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणतेही ४)

- १) नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोर्णोति लोहितेन द्विषन्तं विध्यतीति ।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥
- २) तेनैषितं तेन जातं तदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम् ।
कालो ह ब्रह्म भूत्वा बिभर्ति परमेष्ठिनम् ॥

- ३) अर्वाग्न्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद् गुहा निधीनिहितौ ब्राह्मणस्य ।
तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत् केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥
- ४) अन्यक्षेत्रे न रमसे वशी सन्मृडयासि नः ।
अभूदु प्रथिस्तक्मा स गमिष्यति बल्हिकान् ॥
- ५) बृहन्नेषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति ।
य स्तायन्मन्यते चरन्त्सर्व देवा इदं विदुः ॥

3. Explain the following sentences with reference to the context (any 4) : 16

पुढील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतीही ४) :

- १) वेदांश्चैके सन्निकर्षं पुरुषाख्या ।
२) मन्त्रव्यतिरिक्तभागे तु ब्राह्मणशब्दस्तैर्व्यवहृतः इत्यर्थः ।
३) एतमेव मन्त्रावान्तरविशेषमुपजीव्य वेदानामृग्वेदो यजुर्वेदः सामवेद इति त्रैविध्यं संपन्नम् ।
४) छिन्नशाखं शुष्कं वृक्षमूलं स्थाणुशब्देनोच्यते ।
५) अतो वेदस्य तच्चतुष्टयमुच्यते ।
६) तस्मान् स्वरवर्णाघपराधपरिहाराय शिक्षाग्रन्थोऽपेक्षितः ।

4. Write notes on (any 2). 16

टीपा लिहा (कोणत्याही २).

- १) वैदिक स्वर - Vedic Accent
२) वैदिक तुमन्त - Vedic Infinitive
३) वैदिक लुङ् - Vedic Aorist
४) वैदिक नामे - Vedic Nouns

5. Write an essay on the following : 16

पुढील विषयावर निबंध लिहा.

Vedic deity वरुण - वैदिक वरुणदेवता.

OR/किंवा

Importance of the various names of the Atharvaveda.

अथर्ववेदाच्या विविध नावांचे महत्त्व.

[4002] – 237

M.A. (Semester – II) Examination, 2011
SANSKRIT (संस्कृत) (Paper –IV)
Linguistics and Sanskrit Essay Writing
भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे व संस्कृत निबंध लेखन
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

*ii) Figures to **right** indicate **full** marks.*

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Define language and state its features. 16

भाषेची व्याख्या लिहून तिचे गुणधर्म स्पष्ट करा.

OR/ किंवा

Explain the genealogical classification of languages.

भाषांचे वांशिक वर्गीकरण स्पष्ट करा.

2. Explain the characteristic features of the Vedic language. 16

वैदिक भाषेची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

OR/ किंवा

Describe the synchronic and diachronic approaches to the study of languages.

भाषेच्या अभ्यासाचे एककालिक आणि द्विकालिक दृष्टिकोण स्पष्ट करा.

3. Write short notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टीपा लिहा.

1) Allophones (ध्वन्यन्तरे)

2) Apabhramsha (अपभ्रंश)

3) Agglutinating languages (संश्लिष्ट भाषा)

4) Syntax (वाक्य विज्ञान).

P.T.O.

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर लघु टीपा लिहा.

- 1) Bilabials (ओष्ठ्य)
- 2) Classification of vowels (स्वरांचे वर्गीकरण)
- 3) Retroflexes (मूर्धन्य)
- 4) Prothesis (प्रागुपजन)
- 5) Anaptyxis (स्वरभक्ति)
- 6) Morpheme (पद).

5. Write an essay in **Sanskrit** on **any one** of the following :

16

- 1) कुतो विद्यार्थिनः सुखम् ।
- 2) भारतो मम महान् ।

[4002] – 331

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT – Paper – I
मुद्राराक्षसम् (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following verses into **English** or **Marathi** (any 4) : 16

पुढील श्लोकांचे **मराठी** किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा (कोणतेही 4) :

- 1) सुलभेष्वर्थेलाभेषु परसंवेदने जने ।
क इदं दुष्करं कुर्यादिदानीं शिबिना विना ॥
- 2) प्रारभ्यतेनखलु विघ्नभयेन नीचैः प्रारभ्य विघ्नविहता विरमन्ति मध्याः ।
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यज्यन्ति ।
- 3) यो नन्दमौर्यनृपयोः परिभूय लोकमस्तोदर्यो प्रतिदिशन्न – विभिन्नकालम् ।
पर्यायपातितहिमोष्णमसर्वगामि धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः ॥
- 4) देवस्य येन पृथिवीतलवासवस्य स्वाग्रासनापनयनान्निकृतिर्न सोढा ।
सोयं स्वयंकृतनराधिपतेर्मनस्वी मौर्यात्कथं नु परिभ्रुतिमिमां सहेत ।
- 5) श्रुतं सखे श्रवणविदारणं वचः सुहृन्मुखाद्रिपुमधिकृत्य भाषितम् ।
पितुर्वधव्यसनमिदं हि येन मे चिरादपि द्विगुणमिवाद्य वर्धने ॥
- 6) जयति जलदनीलः केशवः केशिघाती जयति च जनदृष्टिचन्द्रमाश्चन्द्रगुप्तः ।
जयति जयनकार्यं यावत्कृत्वा च सर्वं प्रतिहतपरपक्षा आर्यचाणक्यनीतिः ॥

2. Explain with reference to the context (any 4) : 16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही 4) :

- 1) चाणक्यनीतिरज्जू रिपुसंयमनोद्यता जयति ।
- 2) व्याधानां मुग्धहरिणं हन्तुं को नाम निर्बन्धः ।
- 3) अलभ्यमनुरक्तवान् किमयमन्यनारीजनम् ।
- 4) अधिकारपदं नाम निर्दोषस्यापि पुरुषस्य महदाशङ्कास्पानम् ।
- 5) न निष्प्रयोजनमधिकारवन्तः प्रभुभिराहूयन्ते ।
- 6) कष्टमनर्यदूयमापातितम् ।

P.T.O.

3. Critically appreciate. 16
चिकित्सक रसग्रहण करा.
2nd Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा द्वितीय अंक
OR/किंवा
4th Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा चतुर्थ अंक.
4. Write a detailed note on. 16
सविस्तर टीप लिहा.
Character sketch of चाणक्य.
चाणक्याचे व्यक्तिचित्र.
OR/किंवा
Character sketch of अमात्यराक्षस
अमात्यराक्षसाचे व्यक्तिचित्र.
5. Write explanatory notes on **any 2**. 16
विवेचक परिच्छेद लिहा कोणतेही 2.
1) Fake quarrel between चाणक्य and चन्द्रगुप्त.
चाणक्य व चन्द्रगुप्तामधील कृतककलह.
2) Distress of मलयकेतु.
मलयकेतुला झालेले दुःख.
3) Agents of अमात्यराक्षस.
अमात्यराक्षसाचे गुप्तहेर.

[4002] – 332

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT (Paper – II)
अर्थसङ्ग्रहः (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- i) अत्र अथशब्दो वेदाध्ययनानन्तर्य वचनः ।
- ii) यत्र प्रयोजनवशेन क्रमनिर्णयः सोऽर्थक्रमः ।
- iii) विरोधे गुणवादः स्यादनुवादोऽवधारिते ।
- iv) एतान्येव संनिपत्योपकारकाणि आरादुपकारकाणि इति च उच्यन्ते ।
- v) प्रयोगप्राशुभावबोधको विधिः प्रयोगविधिः ।
- vi) लिङ्गादिषु न प्रत्यक्षविनियोजकः शब्दोऽस्ति किन्तु कल्प्यः ।

2. Write an essay on “विनियोगविधि-प्रमाणानि” । **16**

“विनियोगविधि-प्रमाणानि” यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on नामधेय ।

“नामधेय” यावर निबंध लिहा.

3. Explain fully the term “निषेध” **16**

“निषेध” ही संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write an essay on “शाब्दीभावना”.

शाब्दीभावना यावर निबंध लिहा.

P.T.O.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) वाक्यभेददोषाः ।
- ii) नियमविधिः ।
- iii) मन्त्रलक्षणम् ।
- iv) धर्मलक्षणम् ।

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) लाक्षणिकी परिसङ्ख्या ।
- ii) अवत्तहविर्धारणविधिः ।
- iii) तद्व्यपदेशः
- iv) सन्दंशः
- v) ब्राह्मणपाठः
- vi) अपूर्वम्

[4002] – 335

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT ((Special Group – C)
Grammar
Siddhanta Kaumudī - Samasa Prakarana (647-939)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

1. Explain the following sūtra-s by giving the examples. (any four) 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.

अ) सुपो धातु प्रातिपदिकयोः ।

आ) दिङ् नामान्यन्तराले ।

इ) नञ् ।

ई) कर्तृकरणे कृता बहुलम् ।

उ) कडाराः कर्मधारये ।

ऊ) सप्तमी शौण्डैः ।

2. Explain with reference to context (any four) : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

अ) गङ्गादैर्घ्यं सदृशदैर्घ्योपलक्षिता इत्यर्थः ।

आ) पत्यर्थभर्तृशब्दस्य तु याजका दित्वात्समासः ।

इ) समाहारस्यैकत्वादेकत्वे सिध्दे नियमार्थं प्रकरणम् ।

ई) परावलिङ्गापवादः । पञ्चगवम ।

उ) एकाधिकरणे किम्? पूर्वश्छात्राणाम् ।

ऊ) लिङ्गविशिष्टपरिभाषया युवतिशब्दोऽपि समस्यते ।

P.T.O.

3. Write an essay on 'समासान्ताः' 16

'समासान्ताः' या विषयावर निबन्ध लिहा

OR/किंवा

Write an explanatory note on 'उपपदसमास'.

'उपपदसमास' या विषयावर सविस्तर टिपण तयार करा.

4. Write short notes on **any two** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

अ) उपसर्जन

आ) द्विगु

इ) निपातनानि.

5. Explain the compounds by quoting relevant rules (**any four**) : 16

योग्य सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतेही चार समास सोडवा

अ) यावच्छलोकम्

आ) मासपूर्वः

इ) उद्दालकपुष्पभञ्जिका

ई) दध्योदनः

उ) यूपदारू

ऊ) दक्षिणपूर्वा.

[4002] – 336

M.A. (Semester – III) Examination, 2011
SANSKRIT
Special Group D – वेद : शतपथब्राह्मण & आश्वलायन गृह्यसूत्र
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction: All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any two of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

- १) अथ अरणी पाणौ कृत्वा । शालामध्यवस्यति स पूर्वार्धं स्थूणाराजमभिपद्यैतद्यजुराहेदमगन्म देवयजनं पृभिव्या यत्र देवासोऽ अजुषन्त विश्वऽ इति तदस्य विश्वैश्च देवैर्जुष्टं भवति ये चेमे ब्राह्मणाः शुश्रुवाप्सोऽ नूचाना यदहास्य तेऽक्षिभ्यामीक्षन्ते ब्राह्मणाः शुश्रुवाप्स्तदहास्य तैर्जुष्टं भवति ।
- २) अथ स्नाति । अमेध्यो वै पुरुषो यदनृतं वदति तेन पूतिरन्तरतो मेध्या वा ऽ आपो मेध्यो भूत्वा दीक्षाऽ इति पवित्रं वाऽ आपः पवित्रपूतो दीक्षाऽ इति तस्माद्वै स्नाति ।
- ३) अथ यद् ध्रवायामाज्यं परिशिष्टं भवति तज्जुह्वामानयति त्रिः सुवेणाज्यविलापिन्या ऽ अधि जुह्वां गृह्णाति यत्तृतीयं गृह्णाति तत् सुवमभिपूरयति । स जुहोति । विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्याति धुम्मं वृणीत पुष्यसे स्वाहेति ।

2. Explain with reference to context **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) देवयजनं जोषयन्ते ।
- २) एष उ तत्र दीक्षितस्योपचारः ।
- ३) सव्यं वाऽ अग्रे मानुषेऽथैवं देवत्रा ।
- ४) अन्तो हि यज्ञस्य समिष्टयजुः ।
- ५) गर्भो दीक्षितः ।
- ६) एको ह्येवायं पवते ।

P.T.O.

3. Explain with reference to the context (**any 4**):

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतीही ४).

- १) युगपत्प्राप्तौ परामृद्धिं वदन्ति ।
- २) अथ शूलगवः ।
- ३) संग्रामे समुपोहळे राजानं संनाहयेत्
- ४) अपरेद्युरन्वष्टक्यम् ।
- ५) श्रावण्यां पौर्णमास्यां श्रवणाकर्म ।
- ६) तृतीये वर्षे चौलं यथाकुलधर्मं वा ।

4. Write an essay on the myths occurred in the दीक्षणीयेष्टि.

16

दीक्षणीयेष्टिमध्ये आलेल्या पुराकथांवर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Describe nature of a Brāhmana text citing examples from the शतपथ ब्राह्मण.

शतपथ ब्राह्मणातील उदाहरणे देऊन ब्राह्मणग्रंथांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following.

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- १) सोमयज्ञ.
- २) दीक्षितवसत.
- ३) चैत्ययज्ञ.
- ४) मधुपर्क.

[4002] – 337

M.A. (Semester – III) Examination, 2011

SANSKRIT : Paper – IV

**History of Classical Sanskrit Literature and History of Sanskrit Poetics
(Special Group) (2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Write an essay on Kālidāsa as a dramatist . 16

‘कालिदास – एक नाटककार ’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Write an essay on Bhāravi as a poet.

‘भारवी एक कवि ’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

2. Write an essay on S’ataka literature. 16

‘शतक वाङ्.मय’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Write an essay on ‘Prose literature’.

‘गद्य – वाङ्.मय’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

3. Write an essay on Bhavabhūti’s ‘Mālatī-Mādhavam’ . 16

‘भवभूतीचे मालती-माधवम् ’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Write an essay on Mrcchakatika as Prakaraṇa.

मृच्छकटिक प्रकारण ह्यावर निबंध लिहा.

P.T.O.

4. Write an essay on Alanikāra School.

16

‘अलंकार संप्रदाय’ ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Write an essay on Vakrokti School.

वक्रोक्ति-संप्रदाय ह्या विषयावर निबंध लिहा.

5. Explain in detail concept of Rasa in the Rasatheory.

16

रससिद्धांतातील ‘रस’ संकल्पना स्पष्ट करा.

[4002] – 431

M.A. Semester – IV Examination, 2011
SANSKRIT (Paper – I)

मेघदूतम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

१) कश्चित्कान्ताविरहगुरुणा स्वाधिकारात्प्रमत्तः ।

शापेनास्तंगमितमहिमा वर्षभोग्येण भर्तुः ।

यक्षश्चक्रे जनकतनयास्नानपुण्योदकेषु ।

स्निग्धच्छायातरुषु वसतिं रामगिर्याश्रमेषु ॥

२) धूमज्योतिः सलिलमरुतां संनिपातः क्व मेघः ।

संदेशार्थाः क्व पटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणीयाः ।

इत्यौत्सुक्यादपरिगणयन्गुह्यकस्तं ययाचे ।

कामार्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु ॥

३) संतप्तानां त्वमसि शरणं तत्पयोद प्रियायाः ।

संदेशं मे हर धनपतिक्रोध विश्लेषितस्य ।

गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां ।

बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चन्द्रिका धौतहर्म्या ॥

P.T.O.

- ४) रत्नच्छायाव्यतिकर इव प्रेक्ष्यमेत तपुरस्तात्
 वल्मीकाग्रात्प्रभवति धनुः खण्डमाखण्डलस्य ।
 येन श्यामं वपुरतितरां कान्तिमापत्स्यते ते ।
 बर्हेणेव स्फुरितरुचिना गोपवेषस्य विष्णोः ॥
- ५) अप्यन्यस्मिञ्जलधर महाकालमासाद्य काले
 स्थातव्यं ते नयनविषयं यावदत्येति भानुः ॥
 कुर्वन्संध्याबलिपटहतां शूलिनः श्लाघनीया-
 मामन्द्राणां फलमविकलं लप्स्यसे गर्जितानाम् ॥
- ६) पश्चादुच्चैर्भुजतरुवनं मण्डलेनाभिलीनः
 सान्ध्यं तेजः प्रतिनवजपापुष्परक्तं दधानः ।
 नृत्तारम्भे हर पशुपतेरार्द्रनागाजिनेच्छां
 शान्तोद्वेगस्तिमितनयनं दृष्टभक्तिर्भवान्या ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ।
- २) क्रूरस्तस्मिन्नपि न सहते संगमं नौ कृतान्तः ।
- ३) कान्तोदन्तः सुहृदुपनतः संगमात्किञ्चिदूनः ।
- ४) प्रायः सर्वो भवति करुणावृत्तिरार्द्रान्तरात्मा ।
- ५) कच्चिद् भर्तुः स्मरसि रसिके त्वं हि तस्य प्रियेति ।
- ६) सूर्यापाये न खलु कमलं पुष्यति स्वामभिख्याम् ।

3. Describe the path of मेघ as sketched in the मेघदूत.

मेघदूतात वर्णन केल्याप्रमाणे मेघाच्या मार्गाचे वर्णन करा.

OR/किंवा

Discuss – In Meghaduta one finds a glowing description of the beauties of Nature interwoven with human feelings. 16

चर्चा करा-मेघदूतामध्ये मानवी भावनांमध्ये गुंफलेले निसर्गाचे उत्कट वर्णन आढळते.

4. Attempt **any two** of the following: 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

१) Write a brief note on personal history of Kālidāsa .

कालिदासाच्या वैयक्तिक जीवनावर संक्षिप्त टीपा लिहा.

२) Review influence of Meghadūta on later Sanskrit literature.

मेघदूताच्या नंतरच्या संस्कृत साहित्यावरील प्रभावाचा आढावा घ्या.

३) Appreciate with examples the figures of speech in मेघदूत.

मेघदूतातील अलंकारांचे सोदाहरण रसग्रहण करा.

४) Describe अलकानगरी as depicted in मेघदूत.

मेघदूतात वर्णन केल्याप्रमाणे अलकानगरीचे वर्णन करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

१) Sources of मेघदूत.

मेघदूताचे मूलस्रोत.

२) Content of पूर्वमेघ.

पूर्वमेघाचा आशय.

३) Definition of खण्डकाव्य applied to मेघदूत

खण्डकाव्याची व्याख्या आणि मेघदूत.

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011

SANSKRIT (Paper – II)

Sadanand Yatikrut–Vedāntasāra

(2008 Pattern)

Time: 3 Hours

Max. Marks: 80

1. Translate into English or Marathi **any two** of the following paragraphs : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) इदानीं प्रत्यगात्मनीदा मेदमयमारोपयतीति विशेषत इच्यते । अतिप्राकृतस्तु “आत्मा वै जायते पुत्र” इत्यादि श्रुतेः स्वास्मिन्निव स्वपुत्रेऽपि प्रेमदर्शनात्पुत्रे पुष्टे नष्टे चाहमेव पुष्टो नष्टश्चेत्याद्यनुभवाच्च पुत्र आत्मेति वदन्ति । चार्वाकस्तु “स वा एष पुरुषोऽन्नरसमय” इत्यादिश्रुतेः प्रदीप्तगृहात्स्वपुत्रं परित्यज्यापि स्वस्थ निर्गमदर्शनात् स्थूलोऽहं कृशोऽहमित्याद्यनुभवाच्च स्थूलशरीरमोति वदति । अपरश्चार्वाकः “अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमय” इत्यादिश्रुतेः । प्राणाभाव इन्द्रियादि चलनायोगादहमशनायावानहं पिपासावानित्याद्यनुभवाच्च प्राण आत्मेति वदति ।
- ii) तथाहि एतद्भोगायतनं चतुर्विधसकलस्थूलशरीरजातं भोग्यरूपान्न पानादिक मेतदायतनभूतभूरादिचतुर्दश भुवनान्येतदायतनभूतं ब्रह्माण्डं चैतत्सर्वमेतेषां कारणरूपं पञ्चीकृतभूतमात्रं भवति । एतानि शब्दादिविषय सहितानि पञ्चीकृतानि भूतानि सूक्ष्म शरीरजातं चैतत्सर्वमेतेषां कारणरूपापञ्चीकृतभूतमात्रं भवति । एतानि सत्त्वादिगुण सहितान्यपञ्चीकृतान्युत्पत्तिव्युत्क्रमेणैतत्कारणभूताज्ञानोपहितचैतन्य मात्रं भवति । एतदज्ञानमज्ञानोपहितं चैतन्यं चेश्वरादिकमेतदाधारभूतानुपहितचैतन्य रूपं तुरीयं ब्रह्ममात्रं भवति । आभ्यामध्यारोपापवादाभ्यां तत्त्वम्पदार्थशोधनमपि सिद्धं भवति ।
- ii i) ईश्वरस्येयं समष्टिरखिलकारणत्वात्कारणशरीर मानन्दप्रचुरत्वा त्काशवदाच्छादक त्वाच्चानन्दमयकोशः सर्वोपरमत्वा त्सुषुप्तिरत एव- स्थूल सूक्ष्म प्रपञ्चलयस्थानमि ति चोच्यते । यथा वनस्य व्यष्टयभिप्रायेण वृक्षा इत्यनेक त्वपदेशो यथा वा जलाशयस्य व्यष्टयंभिप्रायेण जलानीति तथाऽज्ञानस्य व्यष्टयभिप्रायेण तदनेकत्व व्यपदेश “इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप इयत” इत्यादि श्रुतेः । अत्र व्यस्तसमस्तव्यापित्वेन व्यष्टिसमष्टिताव्यपदेशः । इयं व्यष्टिर्निकृष्टोपाधितया मलिनसत्त्वप्रधाना । एतदुपहितं चैतन्यमल्पज्ञत्वानीश्वर त्वादिगुण कं प्राज्ञ इत्युच्यत एकाज्ञानविभासकत्वात् ।

2. Explain **any two** of the following sentences with reference to the context. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या.

i) तत्र अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहा यमाः ।

ii) एत त्समष्टयुपहितं चैतन्यं वैश्वानरो विराडित्युच्यते ।

iii) चतुर्विधशरीराणि तु जरायुजाण्डजो द्विज्जस्वेदजारव्यानि ।

iv) विजातीयदेहादिप्रत्ययरहिताद्वितीयवस्तुसजातीय प्रत्ययप्रवाहो निदिध्यासनम ।

3. Explain the origin of gross world. **16**

स्थूलप्रपञ्चाची उत्पत्ती स्पष्ट करा.

OR/ किंवा

Explain the meaning of the sentence 'aham brahmāsmi'.

'अहं ब्रह्मास्मि' द्या वाक्याचा अर्थ स्पष्ट करा.

4. Explain secondary meaning, according to sadananda Yati. **16**

सदानंदयतीच्या मतानुसार लक्षणा अर्थ स्पष्ट करा.

OR/ किंवा

Explain Ajñāna according to Sadānanda Yati.

सदानंदयतीच्या मतानुसार अज्ञानस्वरूप स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following topics : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांवर विवेचक टीपा लिहा.

i) Samādhi- समाधि

ii) Characteristics of living liberated soul- जीवन्मुक्ताची लक्षणे

iii) Subtle bodies - सूक्ष्मशरीराणि

iv) Viśeṣanaviśeṣyatāsambandha विशेषणविशेष्यतासंबंध

[4002] – 435

M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT
Vyākaraṇa Group – C (Optional)
भ्वादि (सिद्धान्तकौमुदी)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण लिहा.

- 1) उस्यपदान्तात्
- 2) अत आदेः
- 3) असिद्धवदत्ताभात्
- 4) लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः
- 5) आत्मनेपदेष्वनतः
- 6) अतो दीर्घो यञि ।

2. Explain with reference **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या :

- 1) लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः सलोपश्च ।
- 2) हिन्यो रुत्वं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् ।
- 3) प्रवर्तनायां लिङ्, इत्येव सुवचम् । चतुर्णां पृथगुपादानं प्रपञ्चार्थम् ।
- 4) सुटा यासुट् न बाध्यते । लिङो यासुट् तकारथकारयोः सुडिति विषयभेदात् ।
- 5) संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः ।
नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ॥
- 6) उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

P.T.O.

3. Write an essay on सार्वधातुकलकार and आर्धधातुकलकार. 16
सार्वधातुकलकार आणि आर्धधातुकलकार यांवर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain the following कारिका in detail.

पुढील कारिका पूर्णपणे स्पष्ट करा.

श्रिता शपाऽनुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च ।

यत्रैकाज्ग्रहणं चैव पञ्चैतानि न यद्भुक्ति ॥

4. Write short notes on **any four** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

1) परस्मैपदसंज्ञा

2) आत्मनेपदसंज्ञा

3) अभ्यास

4) परोक्ष

5) लिङ्

6) लुङ् ।

5. Explain **any four** forms quoting the relevant rules of Pāṇini from the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर रूपाची सिद्धी पाणिनीची सूत्रे सांगून करा.

1) भविष्यति

2) अभवत्

3) अभूत्

4) एधेध्वम्

5) ऐधिषाताम्

6) दधते ।

[4002] – 436

M.A. (Sanskrit) (Semester – IV) Examination, 2011
Group D - वेद - आपस्तंब श्रौतसूत्र (Optional)
6 and 7 : पाणिनीया शिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction: All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Explain with reference to context **any four** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) अधिवृक्षसूर्य आविःसूर्ये वा धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्युपवेषमादाय गार्हपत्यमभिमन्त्रयते सुगार्हपत्य इति ॥
- २) नित्यो गतश्रियो ध्रियते ।
- ३) असतो वा एष संभूतो यच्छूद्रः ।
- ४) यं कामयेत पुत्राणामयमृध्नुयादिति तं प्रति पूर्णमुन्नयेत् ।
- ५) न मांसधौतस्य देवा भुञ्जत इति विज्ञायते ।
- ६) सगृहः प्रयास्यन्वास्तोष्पतीयं जुहोति ।

2. Write an essay on the आपस्तंब श्रौतसूत्र.

आपस्तंब श्रौतसूत्र या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Describe in detail the ritual of पशुबन्ध.

पशुबन्धयागाचे सविस्तर वर्णन करा.

P.T.O.

3. Explain **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणतेही दोन श्लोक स्पष्ट करा.

१) स्वरतः कालतः स्थानात् प्रयत्नानुप्रदानतः ।

इति वर्णविदः प्राहुर्निपुणं तं निबोधत ॥

२) हकारं पञ्चमैर्युक्तं अन्तःस्थाभिश्च संयुतम् ।

औरस्यं तं विजानीयात् कण्ठ्यम् आहुः असंयुतम् ॥

३) अभ्यासार्थं द्रुतां वृत्तिं प्रयोगार्थं तु मध्यमाम् ।

शिष्याणामुपदेशार्थं कुर्याद् वृत्तिं विलम्बिताम् ॥

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

१) आग्रयणेष्टि.

२) यूप.

३) ऋत्विज्.

5. Write a detailed descriptive note on the contents of the पाणिनीया शिक्षा.

पाणिनीया शिक्षेचे वर्णविषय यावर विस्तृत व वर्णनात्मक टीप लिहा.

OR/किंवा

Discuss - शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य ।

चर्चा करा - शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य ।

[4002] – 437

**M.A. (Semester – IV) Examination, 2011
SANSKRIT (Optional)**

Dhvanyaloka Udyota I and Aṣṭāṅgahr̥daya

a) Sūtrsthāna 12 and 13 Adhyāya

b) Sārīrasthāna 3rd Adhyāya 83 – 120 Verses

ध्वन्यालोक उद्योत 1 , अष्टाङ्गहृदय

a) सूत्रस्थान 12 व 13 वा अध्याय

b) शरीरस्थान 3 रा अध्याय ८३-१२० श्लोक

(Paper – IV) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- वाचकत्वाभ्रयेणैव गुणवृत्तिर्व्यवस्थिता ।
व्यञ्जकत्वैकमूलस्य ध्वनेः स्याल्लक्षणं कथम् ॥
- काव्यस्यात्मा ध्वनिरिति बुधैर्यः समाम्नातपूर्वः
तस्यभावं जगदुरपरे भाक्तमाहुस्तमन्ये ।
केचिद्वाचां स्थितमविषये तत्त्वमूचुस्तदीयं
तेन ब्रूमः सहृदयमनः प्रीतये तत्स्वरूपम् ॥
- काव्यस्यात्मा स एवार्यस्तथा चादिकवेः पुरा ।
क्रौञ्चद्वन्द्ववियोगोत्यः शोकः श्लोकत्वमागतः
- शब्दार्थशासन ज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते ।
वेद्यते स तु काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम् ॥
- आलोकार्थी यथा दीपाशिखायां यत्नवाञ्जनः ।
तदुपायतया, तद्वदर्थे वाच्ये तदादृतः ॥
- स्वसामर्थ्यवशेनैव वाक्यार्थं प्रतिपादयन् ।
यथा व्यापारनिष्पत्तौ पदार्थो न विभाव्यते ॥

P.T.O.

2. Discuss with illustrations why Dhvani cannot be included in Alamkāras
ध्वनिचा अलंकारांमध्ये अंतर्भाव कां होऊ शकत नाही हे सोदाहरण स्पष्ट करा.

OR

Write an essay on Ānandavardhana's contribution to Sanskrit Poetics.

आनन्दवर्धनाचे संस्कृत काव्यशास्त्रातील योगदान यावर निबन्ध लिहा.

16

3. Write critical notes on **any two** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपणे लिहा.

i) Pratiyamāna Artha – प्रतीयमान अर्थ

ii) Anvitābhidhānavāda – अन्विताभिधानवाद

iii) Sphota Sidhānta – स्फोट सिद्धान्त

4. Discuss Disorder of Wind Vāta-Dosa in details.

वातदोषांची सविस्तर चर्चा करा.

OR

Describe salient features of Bile Temperament Pitta-Prakrti.

पित्तप्रकृतिची ठळक वैशिष्ट्ये विशद करा.

16

5. Write critical notes on **any two** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

a) Consequence of (Cough – Dosa) Phlegm-disorder

कफदोषाची कार्ये.

b) Types of vyādhi (illness)

व्याधिंचे प्रकार.

c) Vāta Upakrama Treatment of Wind.

वात उपक्रम.